

ungovernmental organizations, such as «Round Table» (a conduct in the sphere of business can influence on mutual relations between countries, and also on welfare and standard of living of the people), European Business Congress (combines the direct participants of the market, which are capable more exactly, than politicians, to identify economic problems by virtue of direct collision with them), «Trilateral Commission» (presented the most mighty representatives of the western world, by virtue of what it got large influence on the government bodies of power).

«Round Table» can show out Ukraine on the new level of collaboration with other companies, economic and social stability. European Business Congress assists economic development of Ukraine, economic collaboration from OBSE and instrumental in also creation of optimum terms for a dialog between the political and business circles of Ukraine with other states. A «Trilateral Commission» gives possibility Ukraine to get certain recommendations in relation to the decision of the political and economic the problems, and also to secure support from the side of large occident. Such collaboration with the international ungovernmental organizations advantageously will influence on point-of-sale relationships with other countries, especially in industry of the engineer, the metallurgy, information technologies and others like that; improvement of social sphere of the state; will be instrumental in the economy growing of economy.

Н. В. Федірко, канд. екон. наук, старш. викл.,
кафедра макроекономіки та державного управління,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

Н. О. Поляк,
Центр перспективних соціальних досліджень
Міністерства соціальної політики України та НАН України

ОЦІНКА ЯКОСТІ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ

Базовою передумовою становлення України як європейської соціальної держави є адаптація стандартів у галузі соціального

захисту та соціального забезпечення до норм Європейського Союзу з метою досягнення їх рівня. Європейська модель соціального розвитку передбачає забезпечення високого рівня соціального захисту населення та якісної освіти, а також підтримання ефективного соціального діалогу. В процесі її формування та реалізації в якості ключових орієнтирів використовуються соціальні стандарти. Вони являють собою, встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій. Головною метою розробки соціальних стандартів є забезпечення в країні стабільності та мінімізація соціального ризику. Визначення соціальних стандартів, в першу чергу, спрямовується на вирішення соціальних проблем, пов'язаних із забезпеченням гідного рівня життя громадян, їх соціальним захистом та дотриманням основних соціальних прав. Разом з тим в умовах розбудови постіндустріальної моделі економіки розробка та впровадження соціальних стандартів в ЄС спрямована також на забезпечення його високого конкурентного статусу на світових ринках.

Адаптація соціальної політики України до європейських стандартів ознаменувалась підписанням Україною у травні 1999 року Європейської соціальної хартії (переглянутої, 1996 року), яка присвячена формуванню і захисту соціальних прав громадян. Однак процес її ратифікації розпочався лише з липня 2006 року із прийняттям відповідного Закону. Приєднання України до цього документа відбулося не повністю, а лише по 27 статтям із 31 (з них шість із дев'яти обов'язкових) і 74 пунктам з 98. Такі кроки держави дозволили Україні відійти від соціальних мінімумів періоду кризових трансформацій, однак ще досить зарано говорити про наближення до цивілізованих соціальних стандартів. На жаль, не включено до ратифікації ст. 12 «Право на соціальне забезпечення», якою визначено важливі принципи для ефективного функціонування системи соціального забезпечення. До причин які стримують її ратифікацію є відсутність фінансових можливостей для виконання стандартів Європейського кодексу соціального забезпечення.

Беззаперечним є той факт, що підвищення рівнів соціальних стандартів останніми роками в Україні дозволило забезпечити зростання доходів населення в реальному вимірі. При цьому, очевидними є загальний позитивний вплив на економічне зростання за рахунок вливання значних коштів в економіку країни, зростання обсягів попиту та споживання. Втім, незважаючи на

покращення ситуації, рівень заробітних плат та соціальних допомог в Україні все ще залишається штучно заниженим та слугує основним чинником базової незахищеності населення. Внаслідок цього спостерігається бідність економічно активного населення: 79 % бідних складають домогосподарства, в яких проживає хоча б одна працююча особа.

Європейський вектор України потребує переорієнтації ключових чинників розвитку економіки та значного підвищення рівня життя населення. Як засвідчила вітчизняна практика, просте неузгоджене підвищення соціальних стандартів в умовах нестабільного економічного розвитку спричинює низку негативних наслідків. Серед них — недофінансування видатків бюджету, переобтяження економіки запозиченнями та зростання вартості обслуговування державного боргу. Збільшення грошової маси у населення здійснює додатковий тиск на національну валюту та призводить до її знецінення і зростання цін. Окрім того, відбувається поширення тінізації економіки у зв'язку зі зростанням соціального та податкового навантаження на бізнес. Це призводить до зниження бази оподаткування та відповідних надходжень до державного бюджету.

Діюча система соціальних стандартів України суттєво відрізняється від європейських параметрів. Вона характеризується значним рівнем інтегрованості, необґрунтованістю і обтяжливістю для державного бюджету, а її реформування тісно корелює з політичними змінами без урахування економічної динаміки. На ній тримається значна кількість різноманітних пільг та допомог, що часто надаються не тому, хто їх реально потребує. Заміна таких пільг на прозорі та ефективні інструменти адресної соціальної підтримки дозволить вивільнити великі обсяги бюджетних коштів.

Головний соціальний стандарт – прожитковий мінімум, який визначається нормативним методом, виходячи з вартості наборів продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг, у більшості європейських країн не використовується. Зокрема, у Франції, Німеччині, Іспанії та Великій Британії використовують межу бідності, що обчислюється виходячи з величини середньої заробітної плати. У Польщі, окрім межі бідності, розраховують також показники прожиткового та соціального мінімуму, утім їх зазвичай використовують лише для статистичних спостережень, а не для визначення обсягів соціальних трансфертів, як це здійснюється в Україні.

Мінімальна заробітна плата законодавчо встановлюється в більшості країн Європейського Союзу (на рівні приблизно 50—60 % до середньої заробітної плати), де вона є лише лімітом, менше якого людина не може отримувати за свою роботу. Натомість, в Україні мінімальна заробітна плата (яка становить близько 35—40 % до середньої) слугує основою при визначенні розмірів заробітних плат працівників бюджетної сфери. Щорічне підвищення рівня мінімальної заробітної плати в Україні поки що не дозволяє стверджувати про суттєве покращення рівня життя працюючих, а її розмір і надалі зумовлює низькооплачувану експлуатацію робочої сили. Гарантований мінімальний дохід найманих працівників (у січні 2011 році — 0,71 дол. за годину) не забезпечує їм мінімальні потреби у харчуванні. За висновками міжнародних організацій (ООН, МОП) заробітна плата нижче 3 дол. за годину обумовлює людині напівголодне існування. Порівняння мінімальної заробітної плати України з розвиненими країнами світу показує, що її розмір майже в 4 рази є меншим, ніж у Польщі, Словаччині та Чехії, та в 20 разів — від Франції та Люксембургу. В Росії мінімальний розмір оплати праці в 1,2 раза перевищує український рівень.

Отже, на сьогодні проблема підвищення якості соціальних стандартів в Україні в контексті узгодження державних соціальних гарантій і соціального забезпечення з європейськими нормами набула особливого практичного значення. Передусім, це пов'язано з підготовкою до ратифікації таких міжнародних актів як Єврейський кодекс соціального забезпечення та Конвенція МОП 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення». Значення вказаних міжнародних актів полягає в тому, що вони містять універсальні мінімальні соціальні стандарти, рівню яких в ідеалі повинні відповідати законодавства всіх країн.

За сприяння Міністерства соціальної політики України та з метою узгодження українських та європейських стандартів у системі соціального забезпечення науковцями Центру перспективних соціальних досліджень було проведено порівняльні дослідження відповідності українських стандартів стандартам Європейського кодексу соціального забезпечення. Були проведені аналіз та оцінка по кожному з восьми видів допомог по соціальному забезпеченню за такими критеріями: обставиною надання допомоги, категоріями захищених осіб, типом надання допомоги, мінімальним рівнем забезпечення допомоги, необхідним періодом сплати внесків або періодом проживання в країні, тривалістю надання допомоги.

Результати проведених порівнянь стандартів вказують на те, що встановлені українським законодавством види соціального забезпечення відповідають визначеним в Кодексі. Разом з тим українська система соціального забезпечення має більш широке коло обставин щодо виплати різних видів допомог. Однак, методичні підходи до їх визначення в Україні відрізняються від тих, що покладені в основу Кодексу, що зумовлює необхідність розробки рекомендацій щодо адаптації українських стандартів в системі соціального забезпечення.

Отже, з метою запровадження європейських соціальних стандартів в практику соціального забезпечення в Україні необхідним є:

- ✓ при визначенні соціальних стандартів за кожним видом соціального забезпечення передбачити використання категорії «типовий одержувач допомоги», в межах якої залежно від охоплюваного випадку Кодексом виокремлюються: чоловік з дружиною та двома дітьми, чоловік з дружиною у пенсійному віці, удова з двома дітьми або жінка, яка доглядатиме дитину;

- ✓ при здійсненні статистичних розрахунків показників заробітної плати запровадити її визначення для типового кваліфікованого та некваліфікованого працівника у розрізі за статтю та регіонами;

- ✓ встановити чітку залежність між розмірами соціальних виплат, що залежать від страхового стажу одержувача, та розміром попереднього заробітку, з якого сплачувались страхові внески;

- ✓ запровадити систему загальнообов'язкового державного медичного страхування, що буде відповідати положення Розділу II Кодексу;

- ✓ запровадити надання універсальної сімейної допомоги, на одержання якої мають право всі працюючі особи, що мають дітей, не залежно від рівня їх доходу з метою покращення демографічної ситуації в країні;

- ✓ поступово підвищувати розміри допомог із соціального забезпечення з метою забезпечення достатнього їх рівня для підтримання здоров'я та належного матеріального становища сім'ї типового одержувача допомоги.

Підсумовуючи вищенаведене зазначимо, що підвищення якості соціальних стандартів в Україні є необхідним кроком, а наповнення їх європейським змістом не лише дозволить полегшити доступ України до європейських ринків праці та товарів і послуг, але й забезпечуватиме розвиток людського потенціалу, сприятиме формуванню середнього класу та, на цій основі, — підвищуватиме конкурентоспроможну позицію України на міжнародній арені.